

1 KASIM SEÇİMLERİ SONRASI SİYASİ PARTİLERDEN VE MİLLETVEKİLLERİNDEN SAĞLIKLI YAŞAMA HAKKINA YÖNELİK BEKLENTİLERİMİZ

Uygulanmakta olan politikalar sonucu "çılgın projeler" olarak adlandırılan yatırımlar sağlıklı çevrede yaşama hakkına en büyük tehdit halini almıştır.

Aralarında otoyollar, kömür yakıtlı termik santraller, Akkuyu ve Sinop'ta, arkasının geleceği söylenen nükleer santraller, İstanbul'a 3.Boğaz Köprüsü, 3. Havaalanı, Kanal İstanbul, İzmir-İstanbul arasına yapılan otoyol ve körfez geçişi, İzmir Körfezine köprü/tüp geçidin bulunduğu 35 proje ve diğer yandan da Kazdağları'nda, Bergama ve Kozak Yaylasında, İzmir'in su havzası olan Efemçukuru'nda, Uşak Kışladağı'nda, Artvin'de, Erzincan'da, Gümüşhane'de, Fatsa'da, Kayseri- Himmetdede'de, Yozgat-Boğazlıyan-Eğlence Köyü'nde ve daha pek çok yerde altın madenciliği, insanlığın ortak kültür mirası Hasankeyfi yok edecek olan Ilisu Barajı ve diğer barajlar, her derenin üzerine kurulan HES'ler ile doğa ve yaşam alanları "kalkıma" ya feda edilmiş durumda. "Ne pahasına olursa olsun kalkınma" anlayışının sonucu yaşam alanlarını koruma değil, işletmeye açmayı hedefleniyor.

Anayasa'nın 'Hukuk Devleti'ne ilişkin 2.maddesi, idarenin her türlü eylem ve işleminin yargı denetiminde olduğuna dair 125. maddesi, yargı kararlarının herkes için bağlayıcı olduğuna dair 138.maddesi düzenlemeleri; sağlıklı çevrede yaşama hakkını düzenleyen 56. maddenin güvenceleridir. Böyle olmakla birlikte bir yandan yargıya ulaşma yolları her geçen gün daraltılmakta, diğer yandan çevre hakkında ilişkin alınan yargı kararlarının uygulanmaması için de bin dereden su getirilmektedir.

Küresel iklim değişikliğinin tüm belirtilerini yaşadığımız bu günlerde, 1 Kasım seçimleri sonrası Meclis'e giren partilerden ve milletvekillerinden belli başlı taleplerimizi kamuoyuna açıklama gereği duyduk.

1.) Çevresel Etki Değerlendirmesindeki aşınma onarılmalıdır; Çevre koruma hukukunda kullanılan en önemli kavram, çevresel etki değerlendirmesi (ÇED)'dir. Türkiye ÇED ile 1993 yılında ÇED Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesiyle tanıştı. Yönetmelik, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren defalarca değişikliğe uğradı. Değişiklikler korumaya yönelik değil, istisnaları artırmaya yönelik oldu ve bir türlü koruma güvencesi oluşturamadı. AKP iktidarları döneminde uygulanan ekonomik politikaların sonucu yapılan değişiklikler ve uygulamalarla koruma hukuku iyice aşındırıldı.

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliği'nin altıncısı 3 Ekim 2013 tarihinde, yedincisi de 25 Kasım 2014 tarihinde yürürlüğe girdi. Yapılan değişikliklerin asıl amacı, meslek odalarının ve ekoloji hareketlerinin ısrarlı çabaları sayesinde yargı tarafından verilen kararları aşmaktı. Böylece, tekrar tekrar iptal edilen önceki düzenlemeler sözcük oyunları ile yeniden getirildi. ÇED'i aşma konusunda kararlı olan siyasi iktidar, yönetmelik değişikliği ile amacına ulaşamadığı noktada da yasa değişikliği yoluna gitti. Anayasa Mahkemesi tarafından yasa değişikliğinin kısmen iptal edilmesinin sonunda ÇED Yönetmeliğinin yayımlandığı "7.2.1993 tarihinden önce üretime ve/veya işletmeye

başlayan Projeler" ile "23.6.1997 tarihinden önce kamu yatırım programına alınmış olup; 29.5.2013 tarihi itibarıyla üretim veya işletmeye başlamış olan projeler ile bunların gerçekleştirilmesi için zorunlu olan yapı ve tesisler ÇED kapsamı dışında tutuldu. Böylelikle, çevresel olumsuz etkileri yoğun olan "cılgın projeler" in ÇED kapsamı dışına çıkartılması hedeflendi. Daha önce maden, petrol, doğalgaz, kaya gazı veya jeotermal arama faaliyetlerine tanınan ve yargı tarafından iptal edilen ÇED muafiyeti, "ÇED gerekli değildir"e dönüştürüldü, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi ÇED süreci dışında tutuldu, ÇED Olumlu Karan alan projelerin inşaat dönemine ilişkin izleme ve kontroller, raporlama çalışmaları bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlara verilerek, denetim özelleştirildi. ÇED'in koruma sağlayabilmesinin en önemli güvencesi olan "halkın katılımı" da yüzeysel ve aldatmaca işlemler olarak düzenlendi. Yedinci ÇED Yönetmeliği değişikliği ile kısaca ÇED muafiyeti genişletildi, bir kısım projelerde Bakanlık takdirine bırakıldı. Yeni yönetmelikle, toplu konutlar, AVM'ler, Golf sahaları için ÇED işletilip işletilmeyeceğine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı karar verecek.

Kısacası bir yandan ÇED muafiyetleri genişletildi, diğer yandan da pek çok kirletici faaliyet seçme eleme kapsamına alınarak "ÇED değildir" kararlarının önü açıldı. Diğer yandan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan 2009/7 sayılı ÇED Yönetmeliği Uygulamaları konulu genelge ile mahkemelerden alınan yürütmeyi durdurma ve iptal kararlarının arkasından dolanılmakta, yargı kararlarına idare tarafından dilenilmektedir. Söz konusu genelge, yönetmelik, yasa ve hatta anayasa hükmünün üzerinde bir normmuş gibi işlev görmekte, hukuk devleti ilkesi yok edilmektedir.

"Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararları hakkındaki yürütmenin durdurulması/iptal kararlarının, hakkında ÇED Olumlu Kararı verilen ÇED Raporunun bir ya da birkaç bölümüne ilişkin ise ve yürütmenin durdurulması/iptal kararı, ÇED Raporunun diğer bölümlerini olumsuz, yönde etkilemiyor, yani Kararın tümünün yeniden ele alınıp değerlendirilmesini gerektirmiyorsa, ÇED Raporunun hazırlanmasına ilişkin tüm sürecin en baştan tekrarlanmasına gerek bulunmadığı."

Hiç bir faaliyet çevresel etki değerlendirmeden muaf tutulamaz, geri dönüşü olmayacak çevresel yıkımların önlenmesi için çevreye olumsuz etkileri olan tüm faaliyetlerde mutlaka ÇED raporu düzenlenmesi, yöre halkının karar süreçlerine katılımın sağlanması, konuyla ilgili yargı kararlarına harfiyen uyulması gerekmektedir.

Bu kapsamda ÇED uygulamasında;

- ÇED Raporlarının bilimsel ve objektifliğinin sağlanması için proje sahibi ile raporu düzenleyenler arasındaki mali ilişkileri ortadan kaldıracak akademik meslek odalarının denetimine açacak,
- ÇED raporlarında planlanan faaliyet ile birlikte o bölgede var olan diğer faaliyetlerin yarattığı çevresel etkinin kümülatif olarak değerlendirilmesini zorunlu hale getiren
- Halkın katılımı toplantılarının halkın bilgiye erişiminin ve projeye ilişkin karar süreçlerine katılımını sağlayacak,

yasa ve yönetmelik değişikliği yapılmalıdır.

2.) KHK ile yaratılan aşınmalar onarılmalıdır;

2011 seçimleri öncesi gündeme gelen ancak tepkilerle yasalaşmayan Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu tasarısı KHK'lerle yasa haline getirildi. 17.08.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 648 sayılı "Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK" ile Bakanlar Kurulu'nun yetkilendirdiği alanlarda Çevre ve Şehircilik Bakanlığının her türlü ölçekte imar planı yapması ya da yaptırmamasının, bu alanlarda her türlü ruhsat ve yapı kullanma izni vermesinin önü açıldı. KHK ile Özel Çevre Koruma Kurumu kapatıldı, bunun yerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM) kuruldu. Milli Parklar, Tabiat Koruma Alanları, Tabiat Anıtları, Tabiat Varlıkları, Doğal Sitler, Sulak Alanlar ve Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nin tespit, tescil ve ilanı bu genel müdürlüğe bırakıldı. TVKGM'ne, koruma altına alınması gereken alanları kullanıma, yapılaşmaya ve işletmeye açma, imar planlarını yapma, tabiat varlıkları, doğal, tarihi, arkeolojik ve kentsel sitler ile koruma statüsü bulunan diğer alanların hangi idare tarafından yönetileceğine karar verme gibi denetimsiz çok geniş yetkiler tanındı. KHK ile artık meraların korunmasından da vazgeçildi, meraların kullanımı amacıyla geçici yerleşime açılması sağlandı, turizm merkezleri ile kültür ve turizm gelişim bölgeleri kapsamında kalan kısımları ise ot bedeli dahi alınmaksızın tahsis amacı değiştirildi. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan ve kısmen özerk olan Kültür Varlıklarını Koruma Kurulları'nın yetki ve denetiminde olan Tabiat Varlıkları ve Doğal Sitler altı ay içerisinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredildi, Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ile Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonları kuruldu. Gündemi bakanlık tarafından hazırlanan üyelerinin çoğunluğu bürokratlardan oluşan Koruma Yüksek Kurulu, doğal varlıkları koruma yerine, hükümet politikaları doğrultusunda doğal varlıkların yapılaşma ve işletmeye açılmamaları ile gündeme gelmeye başladılar. Ayrıca KHK'lerle idari davaları kaybeden davacılar davalı idareye avukatlık ücreti ödemek zorunda kaldı. Bu da anayasanın ödev olarak yüklediği çevre hakkının korunması gereken dava yolunu fiilen kapattı.

Bu arada; Çevre Bakanlığı ile Şehircilik Bakanlığının birleştirilmesi inşaatın öne çıkardı ve Çevre Bakanlığı'm fiilen ortadan kaldırdı, yine Orman Bakanlığı ile Su İşleri Bakanlığının birleştirilmesi de Orman Bakanlığı'm fiilen ortadan kaldırdı, Su İşleri Bakanlığının da HES bakanlığına dönüştürdü

Bu kapsamda;

- Çevre Bakanlığı ve Orman Bakanlığı müstakil birer bakanlık olarak yeniden örgütlenmelidir.
- Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ile Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonları özerk ve bilimsel hale getirilmelidir

- Çevre ve kültür değerlerinin korunmasına ilişkin davaların harç yükü hafifletilmeli, davanın reddi halinde idare lehine avukatlık ücreti hükmedilmesi düzenlemesi kaldırılmalıdır

3.) Bilgiye erişim ve çevresel karar verme sürecinde halkın katılımı sağlanmalıdır

Bilgiye erişim ve karar süreçlerine halkın katılımı demokratik toplumun olmazsa olmaz koşuludur, diğer yandan bilgiye erişim ve karar süreçlerine katılma Anayasa'nın yüklediği "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek ödevi"nin yerine getirilmesi için de zorunludur.

Bu kapsamda 25 Haziran 1998 tarihinde Danimarka'nın Aarhus Kentinde Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (ECE) tarafından imzaya açılmış olan ve 30 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi), bir an önce imzalanıp, usulüne uygun yürürlüğe konmalıdır.

4.) Toplumsal ve ekolojik maliyeti çok yüksek olacak "çılgın" diye adlandırılan lüzumsuz projelerden vazgeçilmelidir.

5.) Yatırımlarda yer seçiminde tarım alanlarının ve hassas alanların korunmasına öncelik verilmelidir

6.) Türkiye ve bölge için ciddi risk yaratacak Akkuyu ve Sinop Nükleer Santralı projelerinden vazgeçilmelidir.

7.) Küresel iklim değişikliğinin baş sorumlusu olan kömür yakıtlı termik santralı projelerinden vazgeçilmelidir.

8.) Ağır metal kirliliği engellenemeyen doğada onarılamayacak bozulmalara yol açan altın, gümüş, nikel gibi metalik madencilikle ilgili projelere izin verilmemelidir.

9.) Ormanların ve kıyıların yapılaşmaya ve işletmeciliğe açılmasına yol açan uygulamalardan vazgeçilmelidir.

10.) Hasankeyf gibi insanlığın ortak kültür mirasını yok edecek yatırımlara izin verilmemeli, tarihsel mirasın korunmasına ilişkin tedbirler alınmalıdır.